

Kongres Sędziów Polskich w dotychczasowej historii Polski odbył się tylko jeden raz we wrześniu 1999 r. pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego i miał istotne znaczenie dla wymiaru sprawiedliwości.

W październiku bieżącego roku - korzystając ze zdobytych uprzednio wzorców i doświadczeń - Krajowa Rada Sądownictwa organizuje II Kongres Sędziów Polskich, z którym wiąże ogromne nadzieje na wyjście polskiego sądownictwa z impasu związanego z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego o niekonstytucyjności instytucji asesora. Brak rozwiązań ustawowych niezbędnych do wypełnienia w przepisach luki w powierzaniu wykonywania czynności sądowych, a tym samym zapobieżenie zapaści kadrowej w sądach po wejściu w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego i po odejściu z dniem 6 maja 2009 r. asesorów z sal sądowych, są najpilniejszym zadaniem legislacyjnym.

Sądownictwo polskie było i jest permanentnie reformowane, ale nie przez autorytety prawne i naukowe, a przez przedstawicieli władzy wykonawczej i ustawodawczej.

Należy może przypomnieć jakie były założenia i osiągnięcia uprzedniej reformy. Jej celem miało być usprawnienie i przyspieszenie postępowań sądowych, a następstwem łatwiejszy dostęp do sądu i wzrost nakładów finansowych na potrzeby sądownictwa w tym na zapewnienie sędziom godziwych warunków pracy i wynagrodzenia. Krajowa Rada Sądownictwa stojąc na stanowisku, że powodzenie reform wymaga porozumienia i merytorycznego dialogu między przedstawicielami wszystkich trzech władz państwowych do udziału w Konferencji zaprosiła w charakterze gości honorowych: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego, Prezesa Rady Ministrów Jerzego Buzka, Marszałka Sejmu Macieja Płażyńskiego i Ministra Sprawiedliwości Hannę Suchocką. Zaproszeni byli także przewodniczący klubów parlamentarnych: Jerzy Wierchowicz, Leszek Miller i Marian Krzaklewski, Prezes Trybunału Konstytucyjnego Marek Safjan, Prezes Najwyższej Izby Kontroli Janusz Wojciechowski, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego Lech Gardocki. Nie zabrakło również gości zagranicznych.

W inauguracyjnym wystąpieniu Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski wskazał, że władza wykonawcza i ustawodawcza powinny dążyć do stworzenia „układu partnerskiego z władzą sądowniczą, opartego na wzajemnym poszanowaniu i odmiennych rolach w Państwie” i że na tym powinny polegać właściwe relacje pomiędzy władzami. Podkreślił też szczególną pozycję Krajowej Rady Sądownictwa jako strażnika niezależności i niezawisłości sędziów, którą należy traktować jako „miarodajnego przedstawiciela poglądów i przedstawiciela środowiska sędziów we wszystkich sprawach, które ich dotyczą”. Prezydent wypowiedział też znamieny pogląd „tylko wtedy, gdy zmiany dokonywane będą w konsultacji ze środowiskiem sędziowskim, będzie szansa, by wypracowane przepisy były wolne od nadmiernego formalizmu i zapewniły oczekiwaną sprawność postępowania sądowego”.

Należy też przypomnieć założenia reformy proponowane przez ówczesny rząd. Prezes Rady Ministrów Jerzy Buzek w swoim wystąpieniu przedstawił plan działań rządu dla zapewnienia poprawy sytuacji w sądach i usprawnienia sądownictwa oparty na trzech podstawowych kwestiach: uporządkowaniu obowiązującego prawa, poprawie infrastruktury, wzmocnieniu kadrowym sądownictwa i profesjonalizacji administracji sądowej oraz wprowadzeniu uproszczonych procedur sądowych (cywilnych i karnych).

W programowym wystąpieniu, ówczesny Przewodniczący Krajowej Rady Sądownictwa sędzia Włodzimierz Olszewski, ukazał „czarny” obraz sytuacji w sądownictwie. Przypomniał wszystkie jego problemy i zaapelował do przedstawicieli władzy ustawodawczej i wykonawczej o wspólne poszukiwanie sposobów w ich rozwiązaniu dla osiągnięcia pozytywnych skutków i zapewnienia powodzenia reformie.

Szukając dróg wyjścia z kryzysu dyskutowano nad właściwym modelem funkcjonowania sądów powszechnych. Z dużą uwagą sędziowie i goście wysłuchali referatu

wiceprzewodniczącego Krajowej Rady Sądownictwa - sędziego Joachima Janika, o stanie polskiego sądownictwa.

Raport, w sposób niezwykle syntetyczny, ukazał:

- przyczyny kryzysu w sądownictwie

czynniki takie jak niedoinwestowanie sądownictwa, archaiczna baza materialna, złe wyposażenie materiałowe sądów, rozszerzenie kognicji sądów, brak etatów sędziowskich i urzędniczych, a także wzrost wpływu spraw do sądów spowodowały znaczne wydłużenie postępowań sądowych (zwłaszcza karnych), co doprowadziło do upadku autorytetu sądów;

- propozycje wyjścia z kryzysu

o budżecie sądownictwa powszechnego - jego tworzeniu i wykonywaniu - powinna decydować Krajowa Rada Sądownictwa, etaty sędziowskie powinny być wykorzystane wyłącznie w orzecznictwie, prace nad właściwym uproszczeniem procedur powinny być przyspieszone.

Wspomniany Kongres został zorganizowany w celu omówienia kierunków zmian niezbędnych do uwzględnienia przy reformie wymiaru sprawiedliwości, tak aby ułatwić jego wyjście z kryzysu przejawiającego się z jednej strony gwałtowną krytyką sądownictwa w środkach masowego przekazu i surową oceną w głosach opinii publicznej, z drugiej zaś odchodzeniem sędziów z urzędu.

Jednym z powodów, jakie towarzyszyły inicjatywie Krajowej Rady Sądownictwa było uświadomienie pozostałym władzom faktu, że sprawne wychodzenie sądownictwa z kryzysu nie może odbyć się bez udziału i akceptacji środowiska sędziowskiego.

Sędziowie po raz pierwszy i jak na razie po raz ostatni mieli możliwość przedstawienia swoich uwag i propozycji przedstawicielom najwyższych władz państwa. Uczestnicy Konferencji uznali za konieczne: opracowanie, z udziałem środowiska sędziowskiego, kompleksowego programu wyprowadzenia sądownictwa z kryzysu, przeprowadzenie zmian ustrojowych w zakresie uproszczenia procedury karnej i cywilnej, realizację konstytucyjnej zasady równowagi władz oraz wyodrębnienie budżetu sądów powszechnych jako niezależnego od innych władz i powierzenie Krajowej Radzie Sądownictwa uchwalenie projektu tego budżetu.

Kongres Sędziów Polskich zakończył się retorycznym zapytaniem Przewodniczącego Krajowej Rady Sądownictwa „Czy Konferencja nasza przyniesie konkretne skutki? Mam nadzieję, że tak. Te skutki oczywiście będzie można dostrzec i ocenić dopiero w przyszłości”.

Patrząc więc z perspektywy 9 lat, należy stwierdzić, iż szereg problemów udało się rozwiązać. Krajowa Rada Sądownictwa uzyskała względną autonomię budżetową, w 2001 r. uchwalono nowe - obowiązujące do dziś ustawy: o Krajowej Radzie Sądownictwa i ustawę - Prawo o ustroju sądów powszechnych, skutecznie wprowadzano zmiany w przepisach proceduralnych w postępowaniach cywilnych i karnych - dzięki czemu uległ skróceniu czas trwania postępowań sądowych, a począwszy od 2003 roku budżet sądownictwa pozwolił na stopniowe wychodzenie z zadłużenia, skomputeryzowano sekretariaty i sale sądowe, pojawili się asystenci i referendarze. Są to bardzo pozytywne rozwiązania, jednakże trzeba było na nie czekać latami.

Pamiętając o pozytywnych osiągnięciach należy niestety z przykrością stwierdzić, że przez te 9 lat nie dopracowano się dobrego modelu polskiego sądownictwa. Zmieniające się rządy, w tym Ministrowie Sprawiedliwości, to ciągle nowe wizje i koncepcje, często niestety polityczne, nierzadko niweczące osiągnięcia poprzedników.

Poszukiwanie nowego modelu sprawowania urzędu sędziego, opartego na gruntownym i wszechstronnym wykształceniu kadry sędziowskiej i na jej doświadczeniu ale zapewniającemu jednocześnie godne wynagrodzenie sędziów zgodne z normą konstytucyjną art. 178 ust. 2 - to priorytetowe zadanie dla uczestników II Kongresu Sędziów Polskich, który poświęcony będzie również:

- lansowanemu powszechnie modelowi "urząd sędziego koroną kariery prawniczej";

- konieczności stałego umacniania fundamentów porządku konstytucyjnego w naszym kraju, jakimi jest podział i równowaga władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej czyli wzajemnym relacjom między władzami i konieczności wzrostu pozycji trzeciej władzy;
- systemowi szkolenia sędziów w Polsce i w Europie.

Krajowa Rada Sądownictwa reprezentuje pogląd, że urząd sędziego winien stanowić ukoronowanie kariery prawniczej. Powołanie na urząd sędziego winni otrzymywać najlepsi a zarazem dysponujący dużym doświadczeniem zawodowym i życiowym przedstawiciele pozostałych zawodów prawniczych (prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni, notariusze czy profesorowie i doktorzy habilitowani nauk prawnych). Obecna wysokość wynagrodzeń sędziowskich niestety nie tylko nie gwarantuje ubiegania się o stanowiska sędziowskie przez takich kandydatów spośród wymienionych zawodów ale pozwala przypuszczać, że w ogóle nie będzie zainteresowania członków tych korporacji ubieganiem się o urząd sędziego sądu rejonowego, a nawet sędziego sądu okręgowego.

Krajowa Rada Sądownictwa, aby zapobiec opustoszeniu sal sądowych a zarazem ograniczeniu konstytucyjnego prawa dostępu obywatela do sądu, postuluje dokonanie zmian w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych umożliwiającym powoływanie na pierwsze stanowiska sędziowskie (tj. sędziów grodzkich), na czas nieokreślony najlepszych aplikantów sądowych nawet bezpośrednio po zdaniu egzaminu sędziowskiego. Konieczne są też pilne zmiany zasad wynagradzania sędziów poprzez powiązanie ich wysokości z obiektywnym wskaźnikiem jakim jest przeciętne wynagrodzenie w gospodarce oraz ich istotne podwyższenie w celu spełnienia warunku - wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi obowiązków sędziego - określonego w art. 178 ust. 2 Konstytucji .

Sądy nie mogą być puste. Obecną sytuację należy odwrócić - to nie sędziowie mają odchodzić do innych, lepiej płatnych zawodów prawniczych, to dla osób z innych zawodów prawniczych urząd sędziego winien być ukoronowaniem kariery. Sprawiedliwość (zabiegają o nią obywatele, a powołują się na nią politycy) powinna wymierzać wysoko wykwalifikowana kadra sędziowska.

To tylko nieliczne problemy, którym zaradzić niewątpliwie spróbują uczestnicy II Kongresu Sędziów Polskich, który odbędzie się w Warszawie w dniach 22-23 października 2008 r. Do udziału w konferencji Krajowa Rada Sądownictwa, wierząc nadal w możliwość porozumienia i merytoryczny dialog między przedstawicielami wszystkich trzech władz jako warunku sukcesu reformy, zaprosiła w charakterze gości honorowych przedstawicieli najwyższych władz państwowych.

Pod rozwagę uczestników Kongresu warto również poddać znamienne słowa Przewodniczącego Klubu Parlamentarnego Unii Wolności, a zarazem członka Krajowej Rady Sądownictwa, Jerzego Wierchowicza, wypowiedziane w trakcie Konferencji w 1999 roku:

Gdziekolwiek jesteś Panie Prezydencie, gdziekolwiek jesteś Panie Premierze proszę pamiętać, że w wymierzaniu sprawiedliwości sędziów nikt nie zastąpi i zastąpić nie może.

Sędzia Marek Celej

Dyrektor Wydziału Prawnego
Biura Krajowej Rady Sądownictwa

Warszawa, 3 października 2008 r.